

ТЕОРІЯ МАТРИЧНИХ ІГОР В ЕКОНОМІЦІ

Студ. І.А. Головачов

Науковий керівник доц. Г.М. Квіта

Київський національний університет технологій та дизайну

Метою дослідження є застосування основних положень матричних ігор для розв'язування економічних проблем та прийняття оптимальних рішень.

Завданням є аналіз діяльності підприємств (фірм), як гравців на ринку. Теорії ігор дозволяє визначити, яку стратегію має застосувати розумний гравець у конфлікті з розумним суперником, щоб гарантувати кожному з них вигравш, при чому відхилення будь-якого з гравців від оптимальної стратегії може тільки зменшити його вигравш.

Об'єкт та предмет дослідження. При розв'язанні економічних задач та прийняття оптимальних управлінських рішень застосовуються такі критерії теорії матричних ігор: критерій песимізму Уолда, оптимізму, критерій коефіцієнта оптимізму Гурвіца, критерій Лапласа та Севіджа.

Методи та засоби дослідження. В процесі функціонування підприємства звичайно мають цілі, які суперечать цілям інших підприємств-конкурентів. Тому важливою проблемою є вибір рішень з урахуванням дій конкурентів. Для вирішення таких проблем призначені методи теорії ігор.

Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів. Застосування матричних ігор в економічній кібернетичі обґрунтовується можливістю розв'язання цілого класу економічних задач, зокрема: методи знаходження розв'язків матричних ігор в чистих та змішаних стратегіях; процес зведення матричної гри до задачі лінійного програмування; можливе використання матричної гри для моделювання діяльності підприємства.

Результати дослідження. В більшості випадків для прийняття управлінських рішень використовується неповна і неточна інформація, яка і утворює ситуацію невизначеності. Для обґрунтування рішень в умовах невизначеності використовують методи теорії ігор. В процесі прийняття рішення необхідно на основі наявних відомостей вибрати таку стратегію, яка забезпечить максимальний вигравш за будь-яких станів природи.

Отже, в задачах теорії статистичних рішень вже існує оцінка реалізації кожної стратегії для кожного стану природи. Проте зовсім невідомо, який із станів природи реально виникатиме. Для розв'язання таких задач використовуються наступні критерії: критерій песимізму (критерій Уолда), згідно якого для кожної стратегії існує найгірший з можливих результатів; критерій оптимізму вказує на те, що для кожної стратегії є найкращий з можливих результатів; критерій Гурвіца стверджує, що особа яка приймає рішення, не є абсолютним песимістом або абсолютним оптимістом; критерій Лапласа передбачає розрахунки очікуваних ефектів від реалізації кожної стратегії, тобто суми можливих результатів виникнення кожного стану природи, зважених на ймовірності появи кожного з них; критерій жалю (Севіджа) стверджує, що особа, яка приймає рішення, має мінімізувати свої втрати при виборі стратегії.

В процесі функціонування підприємства звичайно мають цілі, які суперечать цілям інших підприємств-конкурентів. Тому важливою проблемою є вибір рішень з урахуванням дій конкурентів. Для вирішення таких проблем призначені методи теорії ігор.

Теорія ігор була заснована Джоном фон Нейманом і Оскаром Моргенштерном в їх першій роботі "The Theory of Games and Economic Behavior", виданій у 1944 році. Перші програми теорія ігор знайшла в математичній статистиці. Теорія ігор - це розділ

прикладної математики, який вивчає моделі і методи прийняття оптимальних рішень в умовах конфлікту.

Дві компанії Y і Z з метою збільшення обсягів продажу продукції розробили наступні альтернативні стратегії:

Компанія Y : Y_1 (зменшення ціни продукції); Y_2 (підвищення якості продукції); Y_3 (пропозиція вигідніших умов продажу).

Компанія Z : Z_1 (збільшення витрат на рекламу); Z_2 (відкриття нових дистрибуторських центрів); Z_3 (збільшення кількості торгових агентів).

Вибір пари стратегій Y_i і Z_j визначає результат гри, який позначимо як A_{ij} і вважатимемо його виграшем компанії Y . Тепер результати гри для кожної пари стратегій Y і Z можна записати у вигляді матриці, у якій m рядків та n стовпців. Рядки відповідають стратегіям компанії Y , а стовпці – стратегіям компанії Z . Така таблиця називається платіжною матрицею гри. Для розв'язання гри розрахуємо верхню і нижню ціну гри та обчислимо сідлову точку. Нижню і верхню ціну гри знаходимо, керуючись принципом обережності, згідно якого у грі потрібно поводитись так, щоб за найгірших для себе діях суперника отримати найкращий результат (вже відомий нам критерій песимізму). Нижня ціна гри (яку прийнято позначати b) розраховується шляхом визначення мінімального значення A_{ij} по кожному рядку платіжної матриці (стратегії гравця Y) і вибору з-поміж них максимального значення. Верхня ціна гри (яку прийнято позначати v) розраховується шляхом визначення максимального значення A_{ij} по кожному стовпцю платіжної матриці гри (стратегії гравця Z) і вибору з-поміж них мінімального значення. Якщо нижня ціна гри дорівнює верхній ($b = v$), то така гра має сідлову точку і вирішується в чистих стратегіях. Сідлова точка – це такий елемент в платіжній матриці гри, який є мінімальним у своєму рядку і одночасно максимальним у своєму стовпці.

Чисті стратегії - це пара стратегій (одна - для першого гравця, а друга - для іншого), які перехрещуються в сідло вий точці. Сідлова точка в цьому випадку і визначає ціну гри. Ігри, які не мають сідлової точки, на практиці зустрічаються частіше. Доведено, що і у цьому випадку рішення завжди є, але воно обрховується в межах змішаних стратегій. Знайти рішення гри без сідлової точки означає визначення такої стратегії, яка передбачає використання кількох чистих стратегій.

Висновки. У результаті вивчення основних характеристик гри, можна сказати, що дуже важлива ефективність прийнятих рішень у ході конфлікту (ігри) кожної зі сторін, що також суттєво залежить і від дій іншої сторони, при цьому жодна із сторін не може повністю контролювати положення, так як їм обом доводиться приймати рішення в умовах невизначеності.

Ключові слова: теорія матричних ігор, критерії прийняття оптимальних рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шишкин Е.В., Чхартишвили А.Г. Математические методы и модели в управлении: Учеб. пособие. – М.: Дело, 2000. – 768 с.
2. Лапшин К.А. Методические указания для студентов экономического факультета «Игровые модели и принятие решений». – М. 2001. – 452 с.
3. Зайченко Ю.П. Исследование операций. – К.: Слово, 2003. – 688 с.
4. Гольштейн Е.Г., Юдин Д.Б. Нове направления в линейном программировании и её приложение. – М.: Наука, 1966. – 351 с.
5. Давыдов Э.Г. Исследование операций. – М.: Высш. шк., 1990. – 383 с.